

УДК: 378.091.12:005.963.1:655

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2019.34.10584>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РЕДАКТОРА В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

Олександр Микитів

*Економіко-правничий коледж Запорізького національного університету,
вул. Жуковського, 66 б, Запоріжжя, Україна, 69600*

Описано компетентнісний підхід до формування професійної компетентності; вивчено вітчизняний і зарубіжний науковий досвід із досліджуваної проблеми. Продемонстровано сучасний стан досліджень із проблеми формування професійних компетентностей редактора в сучасних ринкових умовах. Сформульовано основні вимоги до професійної компетентності майбутніх редакторів. Проаналізовано нормативні та законодавчі основи для професійної роботи фахівців у галузі видавничо-поліграфічного виробництва, науково-педагогічну літературу, присвячену проблемі формування професійної компетентності. На основі аналізу наукових праць уточнено структурні компоненти професійної компетентності; описано теоретичні засади дослідження особливостей професії редактора; окреслено коло умов формування професійної компетентності та рівні її структури; подано спробу визначення сутності професійної компетентності майбутніх редакторів; наведено складники окремих компетентнісних вимог до редакторів.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, компетентнісний підхід, формування професійної компетентності редактора, редактор, редакційно-видавнича діяльність.

Сьогодні в Україні актуалізують нові вимоги до якості професійної підготовки майбутнього фахівця. Головним завданням закладів освіти є підготовка компетентного, конкурентоспроможного фахівця, здатного швидко орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно вдосконалюватися і розвиватися, творчо вирішувати професійні завдання. У переліку чинників, що зумовлюють ефективність діяльності з підготовки майбутніх фахівців, на першому місці стоїть нова освітня парадигма, яка передбачає відповідні завдання стосовно вищої освіти: набуття компетентності та ерудиції й формування культури особистості.

Професійна компетентність передбачає постійне підвищення кваліфікації, пошук можливостей для найбільш повного розкриття себе в професії, самостійність, відповідальність, здатність до інноваційної діяльності. Необхідність уведення поняття “компетентність” і

компетентнісного підходу в педагогічних дослідженнях зумовлена поступовими змінами в межах освітньої парадигми.

Питання формування професійної компетентності майбутніх редакторів – це проблема підготовки фахівця, здатного до глибокого, нестандартного й критичного мислення, детального моделювання редакційно-видавничого процесу, втілення в повсякденну практику видавництва і редакцій нових виробничих ідей і технологій видавничої справи. Тому постала необхідність пошуку засобів формування професійної компетентності майбутніх редакторів, готових працювати в умовах і реаліях сучасного видавничо-поліграфічного ринку.

Мета статті – дослідження засобів формування професійної компетентності редактора в сучасних ринкових умовах.

“Професійну компетентність” розглядають як певний рівень освіченості спеціаліста (Б. Гершунський); характеристику якості підготовки фахівця, певний потенціал ефективності трудової діяльності (В. Пугачов); компонент єдності професійної та суспільної культури (О. Бондаревська); спеціальну підструктуру, зміст якої становлять певні знання та досвід особистості у вирішенні виробничо-технічних та організаційно-управлінських завдань, які постають перед нею (О. Журавльов); певну інтегральну якість, яка формується на засадах професійно-ціннісних орієнтацій, і здатності до створення людиною власної концепції розвитку мислення та самосвідомості (Ф. Зіятдінова). За М. Дементьєвим, професійна компетентність – це здатність фахівця ефективно виконувати завдання, які належать до сфери його професійної діяльності, глибока обізнаність про умови та технології вирішення проблем, що виникають, вміння професійно грамотно реалізовувати свої знання на практиці [1, с. 15].

Компетентнісний підхід в освіті як сучасна інноваційна ідея розвитку освітнього простору є стратегією репрезентації знань, що обумовлюється орієнтацією освіти на формування компетентнісного фахівця. Суть освітнього процесу в умовах компетентнісного підходу – створення ситуацій і підтримка дій, які можуть привести до формування тієї або тієї компетенції.

Компетентнісний підхід орієнтується на професійну компетентність як якість особистості майбутнього фахівця, що характеризує рівень його інтеграції в середовище професійної діяльності, як і в різні соціальні середовища, входження у які виявляє необхідність виконувати різні соціальні ролі.

У педагогічній науці компетентнісний підхід висвітлено в працях таких українських і зарубіжних учених, як Н. В. Баловсяк, І. Д. Беха, Б. Л. Вульфсона, Д. О. Гришина, І. А. Зимньої, Н. В. Кузьміної, В. І. Лозової, Н. Г. Ничкала, О. В. Овчарук, О. Л. Пруцакової, Дж. Рейвена, Г. К. Селевка, В. В. Серикова, А. В. Хуторського. Фундаментальні основи професійної

підготовки редакторів і фахівців з видавничої справи вивчали Н. І. Вернигора, Н. В. Зелінська, В. О. Карпенко, В. В. Різун, В. І. Теремко, М. С. Тимошик, М. Д. Феллер та ін.

На основі теоретичного аналізу підтверджено, що відбувається комп'ютеризація редакторських процесів, оновлюється виробничий процес, збільшується кількість засобів масової комунікації [5, с. 145]. Ці зміни, за визначенням Н. П. Пономаренко, впливають на розширення кола професійних обов'язків фахівця видавничо-поліграфічного виробництва. Професія є однією з провідних у мас-медійній та видавничій індустрії, адже об'єднує відповідні навички, уміння і компетенції редактора як літературного працівника, менеджера, розробника електронних видань чи Інтернет-сайтів. Усе це, на думку дослідниці, потребує ґрунтовного аналізу змісту та підходів до підготовки майбутніх редакторів у ВНЗ [5, с. 145].

Варто акцентувати, що нормативними та законодавчими основами для професійної роботи фахівців у галузі видавничо-поліграфічного виробництва є: Закони України: “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” (2007) [8], який слугує концептуальною основою для визначення цілей, завдань, стратегій розвитку інформаційного суспільства в Україні та визначає вектор інформаційної політики держави як один із пріоритетних; “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні” (2016) [7], який визначає засади державної підтримки книговидавничої справи в Україні і спрямований на подолання кризи у вітчизняному книговиданні та створення сприятливих умов для його розвитку; “Про видавничу справу” (2011) [6], що характеризує загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи, а також відповідно до Конституції України (1996, ред. 2016) [4], покликаний сприяти національно-культурному розвитку українського народу, громадян України всіх національностей, утвердженню їх духовності та моралі, доступу членів суспільства до загальнонародських цінностей, захисту прав та інтересів авторів, видавців, виготовлювачів, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції [6].

Сьогодні редакційно-видавнича галузь надає широкий спектр для реалізації майбутнього фахівця, що може працевлаштуватися у видавництвах, редакціях засобів масової інформації, видавничих відділах підприємств. Випускники обіймають посади відповідального секретаря редакції, літературного редактора, редактора мультимедійних видань засобів масової інформації, технічного редактора та ін. – посади, пов'язані з наданням інформаційних послуг, обробкою даних, збутом видавничої продукції, навіть створенням власного видавничого бізнесу тощо.

Важливим для дослідницького пошуку є також міжнародний науковий досвід учених із таких напрямів проблеми дослідження, як технологія редакційно-видавничого процесу (Н. З. Рябініна); теорія та практика редагування (М. М. Сікорський).

Теоретичні засади дослідження особливостей професії спеціаліста редакційної справи та підготовки фахівців з видавничого виробництва становлять роботи вітчизняних науковців у різних аспектах, як теоретичні засади роботи редактора над літературною формою тексту (літературне опрацювання тексту) (Н. В. Зелінська); публік рилейшнз: текст і комунікація (Н. Б. Мантуло); нормативна концепція теорії редагування (З. В. Партико); формування стратегії розвитку підприємств видавничо-поліграфічної галузі (К. А. Пріб); професійна компетентність фахівців з журналістики та інформації: акмеологічний аспект (Я. С. Фруктова); позитивна мотивація й ефективність навчання (із досвіду підготовки студентів-редакторів) (В. В. Хоню).

Вимоги до редактора охоплюють усі можливі чинники: від суто мовознавчих (володіння українською та кількома іноземними мовами) та світоглядних (наприклад, активність життєвої позиції) до обізнаності з економікою, рекламою і пропагандою книги, технологією оформлення, поліграфічним відтворенням видавничого оригіналу (макету видання) й до володіння навичками роботи на найсучаснішій техніці тощо. І хоча портрет сучасного редактора (редактора-видавця) ще не сформовано остаточно, можемо говорити про нове “соціальне замовлення” на редактора-універсала, редактора-організатора, відповідального не лише за акумуляцію функцій редакторів “старої школи”, а й за комерційні, маркетингові чинники (В. В. Хоню) [12, с. 109].

Як підтверджує теоретичне підґрунтя [1], потреба у професіоналах з видавничої справи існувала ще з часів Гутенберга, і, незважаючи на те, що зміст понять “видавець”, “редактор” змінювався відповідно до вимог, які виникали на тому чи тому етапі розвитку, певні професійні властивості та особистісні якості, притаманні представникам видавничої галузі, залишалися незмінними [1].

Зазначимо, що за класифікацією М. С. Тимошика, характер роботи редактора поєднує такі чотири напрями:

- ☒ редактор як літературний працівник;
- ☒ редактор як керівник редакційного колективу;
- ☒ редактор як менеджер;

☒ редактор як організатор малої видавничої структури певного профілю [11, с. 426].

Отже, ці напрями підтверджують широкий спектр фахового діапазону професії редактора, а також окреслюють горизонти прояву його творчого пошуку.

Дослідник М. С. Тимошик компетентнісні вимоги для редакторів описує так: а) здатність до організації редакційно-видавничого процесу (впорядкування редакторської роботи, залучення авторів); б) досвід редагування й художнього оформлення авторських оригіналів, пошук фотоілюстрацій, робота з ілюстраторами; в) налагодження зв'язків з інформантами; г) навички макетування; д) володіння іноземною мовою (англійською або німецькою) [11, с. 205].

До професійних компетентностей редактора В. О. Карпенко зачислює світогляд, загальну ерудицію та природний талант, а також володіння всіма особливостями журналістського фаху. Окремо він наголошує на тому, що редактор є суб'єктом масової інформації й одним з учасників комунікативного комплексу [3, с. 68–69].

На менеджерському аспекті професійної компетентності фахівців акцентує В. І. Теремко, зазначаючи, що кваліфікований редактор мусить регулярно моніторити ринок поліграфічної продукції та споживацької поведінки, знати й уміти користуватися рекламними можливостями ЗМІ для успішного просування продукції свого підприємства [10, с. 58].

Науковець В. В. Різун зазначає, що ремесло у фах (редакторський) перетворюється лише за наявності осмисленої та усвідомленої системи потрібних дій, які здатні забезпечувати досягнення відповідних виробничих цілей. Ця система, на думку дослідника, ґрунтується на науковому фундаменті й містить у собі, по-перше, аналіз трудових операцій; по-друге, відбір найефективніших та високотехнологічних дій, які забезпечують якнайшвидше досягнення оптимального результату. Він також зазначає, що редактор повинен мати певний рівень фахової підготовки, наприклад, уміння робити найелементарніші правки; має бути комунікабельною людиною й уміти донести до реципієнта ідею чи послання в письмовій та усній формах; володіти чималою кількістю специфічних знань залежно від галузі життя чи знання, до якої належать редаговані ним тексти; відчувати мову й стиль; уміти оновлювати та творчо використовувати свої знання [9, с. 123–125].

Отже, результати вивчення вітчизняного та зарубіжного наукового досвіду з досліджуваної проблеми засвідчили, що розкриття сутності поняття “професійна компетентність” ґрунтується на компетентнісному, особистісному, діяльнісному, психологічному та системному підходах. Формування професійної компетентності фахівця нового типу, ініціативного, творчого може привести до позитивних наслідків, якщо студентам під час навчання в закладі освіти створюватимуть умови, наближені до їх майбутньої професійної діяльності. Адже фахівця формує не лише предметний зміст

навчально-наукових основ, а й постійний розвиток, удосконалення його професійних умінь і навичок та особистісних якостей. Можемо також узагальнити, що науковці (В. О. Карпенко, В. В. Різун, В. І. Теремко, М. С. Тимошик) виділяють змістову структуру професійної компетентності майбутніх редакторів, яку в подальшому ми детальніше досліджуватимемо.

Поза межами нашої розвідки також залишилося використання інфографіки як засобу формування професійної компетентності майбутніх фахівців із редакційно-видавничої галузі, зокрема редакторів під час викладання дисциплін циклу професійної та практичної підготовки. Це становить перспективу наших подальших наукових досліджень.

1. Дементьева Н. В. Методическое обеспечение индивидуальной социально-педагогической работы с детьми и подростками из неполных семей: (Опыт адаптации международной программы “Большие Братья/Большие Сестры”) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. В. Дементьева. – Тамбов, 2003. – 200 с.

2. Зелінська Н. В. Сучасний редактор: проблеми професійного вишколу [Електронний ресурс] / Н. В. Зелінська, Е. І., Огар, Ю. Е. Фінклер, Н. І. Черниш // Поліграфія і видавнича справа. – 2002. – Вип. 39. – С. 203–209. – Режим доступу : <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=218> (дата звернення: 09.10.2019).

3. Карпенко В. О. Основи редакторської майстерності. Теорія, методика, практика : підручник / В. О. Карпенко. – Київ : Університет Україна, 2007. – 431 с.

4. Конституція України. Відомості Верховної Ради (ВВР) [Електронний ресурс]. – 1996 – № 30. – С. 141. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.10.2019).

5. Пономаренко Н. П. Редакторський фах крізь призму аналізу наукових джерел та емпіричних досліджень / Н. П. Пономаренко // Науковий вісник льотної академії. Серія : Педагогічні науки. – Кропивницький : КЛА НАУ, 2018. – Вип. 3. – С. 145–149.

6. Про видавничу справу: Закон України від 04.06.2011. Відомості Верховної Ради України (ВВР) [Електронний ресурс]. – 1997. – № 32. – С. 206. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.10.2019).

7. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України від 06.11.2016. Відомості Верховної Ради України (ВВР)

[Електронний ресурс]. – 2003. – № 24. – С. 162. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601%8015> (дата звернення: 09.10.2019).

8. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження КМ від 15 травня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Київ, 2013. – № 386-р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> (дата звернення: 07.10.2019).

9. Різун В. В. Літературне редагування : підручник / В. В. Різун. – Київ : Либідь, 1996. – 240 с.

10. Теремко В. І. Видавничий маркетинг : навч. посібник / В. І. Теремко. – Київ : Академвидав, 2009. – 272 с.

11. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця : практ. посібник [2-ге вид., стереотипне] / М. Тимошик. – Київ : Наша культура і наука, 2006. – 560 с.

12. Хоню В. В. Професор Р. Г. Іванченко: біля витоків київської школи редагування // Поліграфія і видавничі справи [Електронний ресурс] / В. В. Хоню. – Львів : Українська академія друкарства, 2007. – Вип. 1 (45). – С. 101%80110. – Режим доступу : <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/1%8045/17.pdf> (дата звернення: 09.10.2019).

Стаття: надійшла до редколегії 28.09.2019

доопрацьована 10.10.2019

прийнята до друку 19.10.2019

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE EDITOR IN MODERN MARKET CONDITIONS

Oleksandr Mykytiv

*Economics and Law College, Zaporizhzhia National University,
Zhukovskoho Str., 66 B, Zaporizhzhia, Ukraine, UA-69600*

The article describes the competence approach to the professional competence formation; the idea of its insufficient development in the system of modern education is emphasized. Scientific approaches to the definition and components of professional competence are also generalized. This research presents the most important national and foreign scientific experience on the studied problem. The set of integrated knowledge, abilities and skills, specific personal qualities in forming the professional competence of a specialist is outlined. The author emphasizes the importance of developing creative abilities of future specialists and the usage of common methods of teaching students to progress them. The actual purpose of the research is realized through the analysis of professional competences and the description of the ways how to form them.

This article suggests the basic requirements for developing the professional competence of future editors as well. They are worked out after thorough studying scientific and pedagogical literature on the problem and the normative and legislative bases for the professional work of specialists in the field of publishing and printing production.

On the basis of the analysis of scientific works the structural components of professional competence are specified. An attempt to determine the nature of the professional competence of future editors is made in the research.

The author stands for the idea that the issue of forming the professional competence of future editors is a problem of training such a specialist that is capable of deep, non-standard and critical thinking, detailed modeling of the editorial and publishing process. This specialist is ready to implement the new production ideas and technologies of publishing business into the daily practice of publishing houses.

Key words: competence, professional competence, competence approach, formation of professional competence of the editor, editor, editorial and publishing activity.